

**ФАРМАЛЬНЫЯ СРОДКІ СУВЯЗІ
Ў ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫХ ТВОРАХ У. КАРАТКЕВІЧА**

Да фармальных сродкаў сувязі адносяцца злучнікі, спалучэнні злучнікаў з канкрэтызатарамі (часціцамі, прыслоўямі, мадальнымі словамі, спалучэннямі слоў, якія ўдакладняюць значэнне злучнікаў), функцыянальныя аналагі злучнікаў (прыслоўі, часціцы, мадальныя словы, спалучэнні слоў, якія самастойна, без злучнікаў, аб'ядноўваюць розныя канструктыўныя адзінкі ў сказе або ў тэксце: аднародныя члены сказа, адасобленыя члены сказа, часткі складанага сказа, асобныя сказы ў тэксце). Фармальныя сродкі сувязі адыгрываюць вялікую ролю ў арганізацыі тэксту. Яны рэалізуюць сувязь і пароджаныя ёю адносіны паміж рознымі канструктыўнымі адзінкамі, забяспечваюць іх цэласнасць і звязнасць пры лінейным размяшчэнні, спрыяюць паслядоўнасці развіцця ўнутрытэкставага зместу, служаць раскрыццю сэнсавай структуры тэксту і характару ўзаемаадносін паміж яго састаўнымі часткамі. З дапамогай фармальных сродкаў сувязі ўстанаўліваюцца розныя сэнсавыя і эмацыянальна-экспрэсіўныя кантакты паміж асобнымі кампанентамі маўленчай плыні, ажыццяўляецца лагічнае члянэнне маўленчых адрэзкаў, перадаюцца і ўспрымаюцца значэнне цэлага і адносіны да яго асобных частак. Злучнікі, спалучэнні злучнікаў з канкрэтызатарамі, функцыянальныя аналагі злучнікаў з'яўляюцца важнымі сродкамі выдзялення і акцэнтавання рэмы, павышэння эмацыянальнасці і ўзмацнення экспрэсіўнасці выказвання, рэалізаванага ў сказе ці звышсказавым адзінстве. Невыпадкова разнастайныя канструкцыі з фармальнымі сродкамі сувязі актыўна выкарыстоўваюцца ў якасці адпаведных стылістычных фігур для больш выразнага і дакладнага адлюстравання шматлікіх з'яў аб'ектыўнай рэчаіснасці. Так, у

публіцыстычных творах У. Караткевіча надзвычай пашырана далучэнне – своеасаблівае экспрэсіўнае падкрэсліванне слова ці групы слоў у сказе або асобнага сказа ў тэксце.

Далучэнне – гэта перарывістая сінтаксічная сувязь, якая існуе на ўзроўні сказа або складанага сінтаксічнага цэлага і служыць для аб'яднання злучальных і падпарадкавальных адзінак, што слаба звязаны і ўзаемна не абумоўлены ў кантэксце (матывуецца толькі адна адзінка, тады як другая адзінка матывацыі не падлягае) [1]. Такім чынам, пры далучэнні да асноўнага выказвання дадаюцца дадатковыя звесткі і тлумачэнні, якія ўзнікаюць у свядомасці гаворачага ўжо пасля таго, як выказана асноўная думка. Далучацца могуць аднародныя члены сказа, адасобленыя члены сказа, прэдыкатыўныя часткі складанага сказа, а таксама асобныя сказы ў складаным сінтаксічным цэлым.

Аднародныя і адасобленыя члены сказа пры далучальнай сувязі ўводзяцца ў сказ толькі пры дапамозе злучнікаў і іх функцыянальных аналагаў. У публіцыстычных творах У. Караткевіча такую ролю часцей за ўсё выконваюць злучнікі *і, а, але* ў спалучэнні з некаторымі часціцамі, прыслоўямі, мадальнымі словамі або, радзей, некаторыя спалучэнні слоў і часціцы ў функцыі злучнікаў.

Так, пры аб'яднанні далучальных аднародных выказнікаў ужываюцца спалучэнні *і таму, і перш за ўсё, і раптам, а пасля*. Прыслоўе *таму* ўказвае на падставу ўзнікнення дзеяння, абазначанага далучальным выказнікам: *Уся розніца паміж мною і вамі ў тым, што я на нейкія трыццаць год старэйшы за вас і таму крыху болей бачыў* (с. 384)*; *Подаўна ўжо не быў на Палессі ў час разліву і таму не ведаю, ці ёсць яшчэ такое цяпер* (с. 391).

Спалучэнне *перш за ўсё* павышае экспрэсіўнасць выказвання і паказвае, што пералічэнне аднатыпных працэсуальных прымет суправаджаецца

* Гэты і наступныя прыклады прыведзены па выданні: Караткевіч, У. Збор твораў: у 8 т. Т. 8, кн. 1 : П'есы. Нарыс / У. Караткевіч. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 591 с.

ўзмоцненым вылучэннем апошняй з іх: *Нацыянальныя беларускія напоі – гэта квас і, перш за ўсё, бярозавік* (с. 403).

Прыслоўе *раптам* падкрэслівае нечаканасць дзеяння, названага далучальным выказнікам: *Лодачнік, які плыве насустрач і ведае, што вакол – на кіламетры – вада, і раптам чуе з туману такую сімфонію, можа падумаць, што звар’яцеў* (с. 391).

Прыслоўе *пасля ў* спалучэнні са злучнікам *а* ўскладняе далучальна-пералічальныя адносіны адценнем паслядоўнасці: *Не даў раздзерці ваўкам і памог ажарабіцца, а пасля прывёў гаспадару* (с. 398).

Далучальныя аднародныя дзейнікі ў публіцыстычных творах У. Караткевіча сустракаюцца рэдка. Для аб’яднання іх з астатняй часткай сказа ўжываюцца спалучэнні *і проста, і асабліва, а таксама*. Часціца *проста* ўносіць у далучальныя адносіны абмежавальнае адценне: *У іншых краінах ёсць горы ў зялёнай футры лясоў, мора стэпавых траў і проста сіняе мора* (с. 387).

Узмоцненае вылучэнне і падкрэсліванне апошняга (дадатковага) прадмета ці з’явы пры пералічэнні афармляецца з дапамогай спалучэння *і асабліва*: *Славіцца садамі Случчына, Міншчына, Мазырычына, Бабруйшчына і асабліва маё Прыдняпроўе* (с. 420).

Указанне на агульнае падабенства пералічаных прадметаў і з’яў у ролі суб’ектаў дзеяння змяшчаецца ў часціцы *таксама*, якая ставіцца непасрэдна за злучнікам *а* пры аб’яднанні аднародных галоўных членаў аднаасастаўнага намінатывага сказа: *Аршанскае ўзвышша, Аршанска-Магілёўская раўніна, а таксама раўніны на рацэ Беразіне і каля Чачэрска* (с. 387).

Іншы раз для аб’яднання далучальных галоўных членаў сказа ўжываецца паўторны злучнік *і – і*. Ён актуалізуе далучальна-пералічальныя адносіны і садзейнічае больш цеснаму аб’яднанню аднародных членаў у радзе: *Камяніцы, і гмахі, і вежы* (с. 460); *Гродна – меч, і воля, і слава* (с. 477).

Сярод далучальных даданных членаў сказа часцей за ўсё сустракаюцца акалічнасці, недапасаваныя азначэнні і дапаўненні. Для сувязі з астатняй часткай сказа далучальных акалічнасцей ужываюцца спалучэнні *і ўрэшце, а пасля, але і*. Магальнае слова *ўрэшце* ў спалучэнні са злучнікам *і* надае далучальна-пералічальным адносінам адценне выніковасці: *Але старая беларуская вёска, тым не менш, прайграючы ў весялосці знешняга выгляду перад вёскай, скажам, карпацкай або малдаўскай, мае нейкі дужа мілы, задумлівы і паэтычны каларыт, дзякуючы прысадам вялікіх дрэў на вуліцах і ў завулках, векавым дубам на сядзібах, вялізным дзічкам на былых межах, садкам і, ўрэшце, таму, што калі не адразу за хатамі, то хаця б на гарызонце амаль абавязкова відаць лясы ці пералескі, што калі не тут жа, то непадалёку – рака, рачулка ці возера* (с. 393).

Прыслоўе *пасля* ўскладняе пералічэнне акалічнасцей, пры якіх адбываецца дзеянне, адценнем паслядоўнасці: *Штук трыццаць дужа вялікіх чаўноў, змацаваных масткамі, сотня меншых, і ўсё гэта плыве ад вёскі да вёскі, а пасля да гарадка, прадаваць і купляць* (с. 391).

Спалучэнне *але і* аб'ядноўвае акалічнасці, якія абазначаюць абставіны, што не адпавядаюць характару дзеяння: *Яны жывуць нязмерна лепей, але і... падабней адзін да аднаго* (с. 385). У дадзеным выпадку далучальны характар сувязі падкрэсліваецца перарывістай інтанацыяй.

Аднародныя далучальныя недапасаваныя азначэнні ўводзяцца ў сказ з дапамогай спалучэнняў *і ўвогуле, а таксама*. Спалучэнне *і ўвогуле* надае далучальна-пералічальным адносінам адценне падагульнення: *Але пірагі заўсёды любілі. З яблыкамі і ўвогуле з садавінай, з чарніцамі, кручаны з макам (струцаль)* (с. 399). Спалучэнне *а таксама* актуалізуе падабенства апошняй (дадатковай) прыметы пры пералічэнні да папярэдняй: *Тут пахаваны бацькі польска-беларускага паэта і фалькларыста Яна Чачота, блізкага сябра Адама Міцкевіча, а таксама – Верашчакі, сваяка Марылі Верашчакі, першага каханна паэта* (с. 395).

Аднародныя далучальныя дапаўненні ў публіцыстычных творах У. Караткевіча сустракаюцца рэдка. Яны ўводзяцца ў сказ з дапамогай узмацняльнай часціцы *нават*, якая вылучае сэнс апошняга аднароднага члена пры пералічэнні і выконвае ролю функцыянальнага аналага злучніка: *Занадта ўжо ўплывае на эканоміку, пейзаж, побыт, нават псіхіку чалавека вялікая Рака* (с. 387).

Для афармлення сувязі далучальных адасобленых членаў з астатняй часткай сказа ўжываюцца злучнік *толькі* – асобна або ў спалучэнні з часціцай *што*, а таксама злучнікавае спалучэнне *гэта значыць*. Злучнік *толькі* ўводзіць у сказ адасобленыя акалічнасці, абмяжоўваючы абазначаныя імі абставіны, пры якіх адбываецца дзеянне, і ўскладняючы іх умоўным адценнем [2]: *За выключэннем некаторых раёнаў Палесся, беларускую хату ніколі не беляць знадворку, толькі ўнутры* (с. 393). У спалучэнні з часціцай *што* злучнік *толькі* прымацоўвае адасобленыя азначэнні, надаючы далучальным адносінам абмежавальна-ўступальнае адценне: *У нас гэта ўсё таксама ёсць, толькі што сабранае ў мініяцюры* (с. 387). Злучнікавае спалучэнне *гэта значыць* далучае адасобленыя прыдаткі і паказвае, як тое, што абазначана адасобленым прыдаткам, падагульняе і раскрывае змест азначаемай словаформы [3]: *Некаторыя балоты цягнуцца на дзясяткі кіламетраў і толькі сям-там вытыркаюцца з іх “выспы”, гэта значыць, астравы, парослыя першабытным лесам* (с. 389).

Для сувязі далучальных прэдыкатыўных частак складаных сказаў у публіцыстычных творах У. Караткевіча часцей ужываюцца злучнікі *і*, *а*, *але*, *ды* асобна і ў спалучэнні з пэўнымі канкрэтызатарамі (прыслоўямі, часціцамі, анафарычнымі займеннікамі), якія ўскладняюць далучальныя адносіны рознымі сэнсавымі адценнямі.

Адзіночны злучнік *і* можа ўводзіць у складаназлучаны сказ далучальна-пералічальную або далучальна-азначальную часткі. У складаназлучаных сказах, дзе далучальна-пералічальныя часткі аб’яднаны з папярэднімі

часткамі пры дапамозе адзіночнага злучніка *i*, змяшчаюцца паведамленні (асноўныя і дадатковыя), якія ў пэўнай меры звязаны з адной і той жа асобай або прадметам. Як правіла, гэта асоба ці прадмет у першай састаўной частцы абазначана назоўнікам, а ў другой – адпаведным яму займеннікам: *Паміж азёраў частыя ўзгоркі, і на іх пілы лясоў, пераважна хвойных* (с. 388).

У далучальна-азначальнай частцы пры злучніку *i* ўжываецца ўказальны займеннік *гэта*, які заўсёды выконвае функцыю азначэння і разам з назоўнікам, да якога дапасуецца, умяшчае ў сабе сэнс папярэдніх прэдыкатыўных частак: *Лішайнік бародамі звісае з дрэў, чырванеюць на беражках тарфяных вымачын мухаморы, і ў гэтым змроку, валюхаючы, праходзіць гаспадар гэтых мясцін – мядзведзь* (с. 388); *У такіх лясах заўсёды змрок, крыху паплямаваны сонцам; курцыца, як з кадзільніц, зямля, і ў гэтых выпарэннях стаяць стрункія, як калоны, амаль белыя ствалы волатаў* (с. 390).

Для канкрэтызацыі далучальных адносін пры злучніку *i* могуць размяшчацца часціцы *толькі, вось*, прыслоўі *рантам, таму*. Часціца *толькі* ў спалучэнні са злучнікам *i* ўводзіць у сказ далучальна-абмежавальную частку, якая ўдакладняе і разам з тым абмяжоўвае сферу праяўлення таго, аб чым паведамляецца ў папярэдняй частцы: *Некаторыя балоты цягнуцца на дзясяткі кіламетраў, і толькі сям-там вытыркаюцца з іх “выспы”, гэта значыць, астравы, парослыя першабытным лесам* (с. 389). Часціца *вось* у спалучэнні са злучнікам *i* афармляе далучальна-вылучальныя адносіны і спрыяе актуалізацыі чагосьці важнага са зместу або звязанага са зместам папярэдняй прэдыкатыўнай часткі: *Высеклі лес, панізіўся ад асушэння ўзровень грунтовых вод, і вось пяскі вырваліся на волю, пачалі крочыць, утвараць барханы, насоўвацца на палі, часам засыпаць балоты...* (с. 390).

Прыслоўе *рантам* разам са злучнікам *i* ўводзіць у сказ далучальна-выясняльную частку і ўзмацняе ўказанне на вынік, які не ўзнікае непасрэдна са зместу папярэдняй прэдыкатыўнай часткі, а ўяўляе сабой дадатковае

паведамленне да гэтага зместу: *Часам едзеш лесам, і раптам – паляна, здзічэлыя садовыя дрэвы (вёска так і не адрадзілася) і абеліск...* (с. 386).

Прыслоўе *таму* ў спалучэнні са злучнікам *і* прымацоўвае далучальную прычынна-выніковую частку, якая паказвае на прычыну папярэдняй часткі і змяшчае такое паведамленне, якое з'яўляецца вынікам гэтай прычыны: *Жаніх і нявеста даўно дамовіліся, але вёска была глыбінная, моцна трымалася звычайў, і таму многае было, як раней* (с. 407).

У складаназлучаных сказах са злучнікам *а* далучальна-дапаўняльныя адносіны выражаюцца ў катэгарычнай форме і суправаджаюцца супастаўляльным адценнем [4]. Далучальна-дапаўняльная частка гэтых сказаў можа ўдакладняць дзейнік папярэдняй часткі, які заўсёды выражаны назоўнікам. Адпаведны яму займеннік паўтараецца ў далучальна-дапаўняльнай частцы, дзе ён выконвае функцыю акалічнасці: *Паўсюль раскіданы грады ўзгоркаў, а на іх сіні зубчасты лес* (с. 394); *У прыватнасці, курганы, гарадзішча, трохсотгадовая драўляная царква... а ў ёй іконы работы В. М. Васняцова* (с. 395).

Пры злучніку *а* можа ўжывацца прыслоўе *пасля*, якое ўскладняе далучальна-пералічальныя адносіны адценнем паслядоўнасці: *Пякуць яго на паду, на капустных або кляновых лісцях, а пасля, спырнуты вадою, астывае хлеб пад ручніком, напаўняючы хату найлепшым у свеце пахам* (с. 399).

Злучнік *але* ўжываецца для афармлення далучальна-азначальных адносін паміж прэдыкатыўнымі часткамі складаназлучанага сказа, прычым гэтыя адносіны суправаджаюцца супраціўным адценнем. У далучальна-азначальнай частцы непасрэдна за злучнікам *але* размяшчаецца ўказальны займеннік *гэта*, які выступае ў функцыі дзейніка: *Наша Беларусь займае 207,6 тысячы квадратных кіламетраў, ці 0,9% тэрыторыі СССР, але гэта больш чым Балгарыя, чым Венгрыя, чым Партугалія, Грэцыя...* (с. 386); *Не сказаць каб усё гэта заўсёды стаяла на сталі, але гэта стравы нацыянальнай кухні* (с. 399).

Пры злучніку *але* ў якасці канкрэтызатара далучальных адносін зрэдку сустракаецца ўзмацняльная часціца *і*, якая актуалізуе супраціўнае адценне: *Гэта вёска сучасная, але і тут ёсць старажытнасць* (с. 395).

Злучнікі *ды, дый* ужываюцца для прымацавання далучальна-пералічальнай часткі, якая змяшчае асабліва важнае паведамленне: *Адметным было хіба тое, што былі яшчэ “запоіны”, на якіх абмяркоўваўся парадак вяселля, ды некалькі дзён перад вяселлем хата нявесты была аддадзена ў поўнае карыстанне ёй і сяброўкам* (с. 408); *Цяпер саматканья палотны робяць рэдка, але робяць, дый старое палатно берагуць* (с. 405).

У якасці спецыфічных сродкаў далучальнай сувязі ўжываюцца злучнікі *прычым і так што*. З дапамогай злучніка *прычым* афармляюцца далучальна-дапаўняльныя адносіны, якія суправаджаюцца вылучальным адценнем: *Раней галоўным было сала, прычым асаблівым шыкам было есці “сала на повен рот, а хлеба так толькі, для смаку”* (с. 401).

Злучнік *так што* ўводзіць у складаназалежны сказ даданую далучальна-выніковую частку, у якой змяшчаецца дадатковае паведамленне, што ўспрымаецца як выніковае заключэнне адносна зместу галоўнай часткі: *Раней зрэдку, а цяпер досыць часта ў халоднай палове ёсць і грубка, так што пры выпадку (наезд гасцей ці яшчэ нешта) можна размясціць процьму людзей* (с. 396).

Для афармлення далучальна-вылучальных адносін паміж прэдыкатыўнымі часткамі складаназлучанага сказа іншы раз выкарыстоўваецца функцыянальны аналаг злучніка – часціца *вось*, якая надае гэтым адносінам узмоцнены характар: *Гэта менавіта тут стаіць у атачэнні шасцісотгадовых дубоў “дуб Крывашанкі”, “цар-дуб”, “дрэва вечнасці” – вось колькі ў яго назваў* (с. 394).

Для прымацавання асобных сказаў у складаным сінтаксічным цэлым у публіцыстычных творах У. Караткевіча часцей ужываюцца злучнікі *і, а, але* – асобна і ў спалучэнні з канкрэтызатарамі (прыслоўямі, часціцамі, мадальнымі

словамі), якія ўскладняюць далучальныя адносіны дадатковымі адценнямі значэння. Так, злучнік *i* афармляе далучальна-пералічальныя адносіны: *Вада рукавоў цёмна-зялёная, з сонечнымі плямамі, бо над імі вербы ўтвараюць суцэльныя тунелі. І ў гэтых тунелях, у імгле, цэлыя чароды чаўноў* (с. 394).

Пры злучніку *i* могуць размяшчацца прыслоўе *таму* або яго спалучэнні з часціцай *менавіта* і пабочным словам *магчыма*, з дапамогай якіх выражаюцца далучальна-прычынна-выніковыя адносіны, ускладненыя суб'ектыўнымі адценнямі ўпэўненасці (*менавіта*) ці няўпэўненасці (*магчыма*): *Гнёзды паўсюль. І таму мне здаецца, што ў гэтыя – і не толькі ў гэтыя – дні зямлю нашу, Беларусь, можна назваць “зямлёю пад белымі крыламі”* (с. 383); *Мы – адбіліся. І менавіта таму мы “белая”, “чыстая ад нашэсця татараў” Русь* (с. 384); *Любоў да Беларусі нараджалася ў самыя галодныя, халодныя і цяжкія часы. І, магчыма, таму стала асабліва моцная* (с. 384).

Пабочнае слова *галоўнае* актуалізуе сэнс змешчанага ў далучальным сказе паведамлення і надае далучальна-пералічальным адносінам узмоцнены характар: *Шумлівыя паркі, броханне вялізнай, з вясло, рыбы, бабёр, што куляецца ў ваду, убачыўшы твой човен, ранішнія слупы пары над ракой, вогнішча касцоў ля будана, брэх сабак у начных вёсках, калі праплываеш паўз іх. І, галоўнае, далечы, роўных якім не знайсці на зямлі* (с. 392).

Прыслоўе *ўрэшце*, размешчанае за злучнікам *i*, надае далучальна-пералічальным адносінам адценне падагульнення: *Малочныя супы і сярод іх “гушча наліваная” – уласна пшанічная каша, залітая гарачым малаком. І ўрэшце квас, род баршчу з буракоў* (с. 400).

Злучнік *a* пры сувязі асобных сказаў у складаным сінтаксічным цэлым афармляе далучальна-супастаўляльныя адносіны: *Ад дома засталіся толькі прыступкі ганка, якія вядуць у нікуды. А ля дарогі высачэзны крыж з неашкуранага крывога дубовага ствала з гэткай жа папярочынай* (с. 394); *Ветразі іхнія раскрылены над дрэвамі, пушысты хвост, як веерам, накрыў*

выцягнутыя ногі. А мне пад іхні палёт асабліва добра думаецца пра Беларусь, нашу з вамі радзіму (с. 383).

У спалучэнні з часціцай *яшчэ* злучнік *а* выражае далучальна-пералічальныя адносіны, якія маюць узмоцнены характар: *Белыя зорачкі, жоўты сухмень, сіняе азерца. А яшчэ малінавая канюшына, белы россып грэчкі, залатое мора лубіну ці сланечніку, бледна-зялёныя кучары гароху (с. 392).*

Часціца *вось* у спалучэнні са злучнікам *а* суправаджае далучальна-супастаўляльныя адносіны адценнем выніку: *Вада Нарачы такая чыстая, што пры вялікай глыбіні можна бачыць усё, што ляжыць на дне. А вось вада змрачнаватага, ляснога і балотнага возера Палік (у Бярэзінскім запаведніку) нагадвае густа завараны чай (с. 387).*

Спалучэнне *пакуль што* пры злучніку *а* надае далучальна-супастаўляльным адносінам абмежавальнае адценне: *Дажывяце да майго – можа, будзеце куды больш бывалыя. А пакуль што я хачу трошкі памагчы вам у вашых першых кроках... (с. 384).*

Толькі ў спалучэнні з прыслоўем *таму* злучнік *а* афармляе далучальна-прычынна-выніковыя адносіны: *Чаму я апісваю вам гэта? А таму, што ежа розных народаў, як і вопратка і жыллё, усё больш і больш падпадае стандарту (с. 404).*

Злучнік *але* ўжываецца для афармлення далучальных адносін з супраціўным адценнем або адценнем неадпаведнасці: *Гэта пейзаж. Але неад’емную частку пейзажу складаюць цяпер нівы (с. 392); Ёсць, праўда, і вялікія вёскі, двароў на 1500, такія, як Рубель на Століншчыне. Але іх мала, напэўна, некалькі соцень, не больш (с. 393).*

Пры злучніку *але* ў якасці канкрэтызатараў далучальнага значэння сустракаецца толькі часціца *і*, якая надае далучальным адносінам узмоцнены характар: *Стрэхі раней былі саламяныя або, на поўдні, з чароту, які даўжэй служыць... Але і тады часта сустракаліся “шчапяныя” дахі (с. 393); Апісаць*

узе спосабы немагчыма. Але і проста вараная, з падгарэлымі вярышкамі, высыпаная на абрус на стале яна – дзіва! (с. 400).

Асобныя сказы ў складаным сінтаксічным цэлым могуць далучацца з дапамогай некаторых пабочных слоў, якія выконваюць функцыю злучнікаў і адначасова надаюць змешчанаму ў сказе паведамленню суб'ектыўную афарбоўку: *Нехта сказаў, што па абрысах наша краіна нагадвае дубовы ліст. Па-мойму, параўнанне не вельмі. На мой погляд, яна па абрысах хутчэй нагадвае зубра (с. 387); Шмат старых паркаў. У прыватнасці, парк пры Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі, самы стары батанічны сад рэспублікі (с. 389).*

Прааналізаваны матэрыял паказвае, што далучальныя канструкцыі (аднародныя члены сказа, адасобленыя члены сказа, прэдыкатыўныя часткі складаных сказаў, асобныя сказы ў складаным сінтаксічным цэлым) з'яўляюцца дзейным сродкам экспрэсіўнага вылучэння пэўнай часткі паведамлення, якой аўтар надае асаблівае значэнне. З іх дапамогай ствараецца ўражанне непасрэднасці маўлення, калі фраза складваецца без папярэдняга абдумвання, калі да асноўнага выказвання дабаўляюцца дадатковыя звесткі і тлумачэнні ўжо пасля таго, як выказана асноўная думка. Вялікую ролю ў арганізацыі далучальных канструкцый адыгрываюць фармальныя сродкі сувязі. Злучнікі (*і, а, але, ды, так што*), спалучэнні злучнікаў з канкрэтызатарамі (*і таму, і раптам, і ўвогуле, і ўрэшце, а пасля, а таксама, але і і інш.*), функцыянальныя аналагі злучнікаў (*вось, нават, па-мойму, у прыватнасці, гэта значыць*) афармляюць далучальную сувязь і пароджаныя ёю адносіны, з'яўляюцца іх своеасаблівымі актуалізатарамі, дапамагаюць максімальна дакладна выразіць розныя сэнсавыя адценні гэтых адносін. Усё гэта спрыяе павышэнню экспрэсіўнасці змешчаных у далучальных канструкцыях паведамленняў і прадвызначае іх ужыванне ў публіцыстычным стылі, дзе, як вядома, неабходна не толькі выказаць пэўную інфармацыю, але і аказаць эмацыянальнае ўздзеянне на чытача. Таму ў

публіцыстычных творах У. Караткевіча далучальныя канструкцыі выкарыстоўваюцца вельмі актыўна. Іх ужыванне – гэта адметнасць індывідуальнага пісьменніцкага стылю, які “характарызуецца раскаванасцю думкі, эмоцый” [5].

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Літаратура

1. Бурак, Л. І. Далучэнне ў сучаснай беларускай мове / Л. І. Бурак ; навук. рэд. М. А. Жыдовіч. – Мінск : Выд-ва БДУ, 1975. – 256 с. – С. 5.
2. Бурак, Л. І. Далучэнне ў сучаснай беларускай мове. – С. 98.
3. Бурак, Л. І. Далучэнне ў сучаснай беларускай мове. – С. 85.
4. Бурак, Л. І. Далучэнне ў сучаснай беларускай мове. – С. 135.
5. Мароз, В. К. Караткевіч Уладзімір Сямёнавіч / В. К. Мароз // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мінск, 1994.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

УДК 811.161.3'367.634

Бурак І. Л. **Фармальныя сродкі сувязі ў публіцыстычных творах У. Караткевіча** // Беларуская лінгвістыка. 2015. Вып.

В статье рассматриваются формальные средства связи, которые используются при оформлении присоединительных конструкций (однородных членов предложения, обособленных членов предложения, предикативных частей сложного предложения, отдельных предложений в составе сложного синтаксического целого) в публицистических произведениях В. Короткевича. Союзы, сочетания союза и конкретизатора (частицы, наречия, модальные слова, отдельные сочетания слов, уточняющие значение союза), функциональные аналоги союзов (частицы, наречия, модальные слова, которые самостоятельно вводят присоединительные конструкции) оформляют присоединительную связь, являются своеобразными актуализаторами присоединительных отношений, помогают максимально точно выразить различные смысловые оттенки этих отношений. Это способствует повышению экспрессивности сообщений, содержащихся в присоединительных конструкциях, и предопределяет их использование в публицистическом стиле. В публицистических произведениях В. Короткевича употребление присоединительных конструкций является отличительной особенностью индивидуально-авторского стиля.

Библиогр. – 2 назв.

SUMMARY

The article deals with the formal means of communication that are used in conjunctive constructions (homogeneous parts of a sentence, isolated parts of a sentence, predicative parts of a complex sentence, separate clauses in a complex syntactic unit) in publicistic works by V. Karatkevich. Conjunctions, conjunction and specifier combinations (particles, adverbs, modal words, certain combinations of words, clarifying the meaning of conjunction), functional analogues of conjunctions (particles, adverbs, modal words which introduce conjunctive constructions independently) draw up a complete bond, perform a kind of specifier of conjunctive relations, help to express as accurately as possible different shades of meaning of these relations. This increases the expressiveness of messages in conjunctive constructions and determines their use in publicistic style. Use of conjunctive constructions in V. Karatkevich's nonfiction works is a feature of individual author's style.

*Беларускі дзяржаўны педагагічны
ўніверсітэт імя Максіма Танка*

18.02.2015